

Rheden

financieel vergelijkend perspectief

Roel Lauwerier
28 augustus 2023

Inhoudsopgave

1. Vraag en aanpak
2. Context financieel
3. Analyse baten
4. Analyse lasten
5. Verdiepend economie-arbeidsmarkt
6. Verdiepend sociaal domein
7. Aanbevelingen

Vraag en aanpak

Gestelde vraag

In de begroting 2024-2027 wil Rheden komen tot een sluitend structureel begrotingsresultaat, primair gericht op 2024 en in tweede instantie op 2025. Daarbij wordt geconstateerd dat zowel de jaarrekening 2022 als de kadernota 2023 een afwijkend beeld laten zien in vergelijking met andere gemeenten van vergelijkbare omvang. Wij zijn gevraagd een verdiepende vergelijking te maken, gericht op het inzichtelijk maken van deze mogelijke afwijkingen en het waar mogelijk verklaren van de verschillen.

Meerjarig perspectief (x € 1 miljoen)	2023	2024	2025	2026	2027
Begrotingssaldi volgens 1e berap 203 en Kadernota 2024	-1,0	-9,0	-8,5	-12,6	-12,0
Effect meicirculaire:					
ontwikkeling algemene uitkering	1,4	4,7	4,6	2,5	4,5
verhoging lastenkant (uitstel besparing jeugd)		-0,2			
te ramen spuk buurtsportcoaches	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
al geraamde inkomsten	-1,4	-1,5	-1,5	-1,3	-1,3
effect op begrotingssaldo:	0,2	3,2	3,3	1,4	3,4
Geactualiseerd financieel perspectief	-0,8	-5,8	-5,2	-11,2	-8,6

Aanpak

- Een financiële vergelijking met het gemiddelde van de gemeenten van eenzelfde omvang (grootteklasse 25.000-50.000 inwoners)
- Een financiële vergelijking met de gemeenten Lingewaard en Overbetuwe (ambtelijk aangedragen)
- Financiële vergelijking op basis van openbare, gestandaardiseerde data. Data aangeleverd door gemeenten (lv3) en publiek toegankelijk gemaakt via [waarstaatjegemeente.nl](https://www.waarstaatjegemeente.nl).
- Daarbij kijkend naar gerealiseerde lasten en baten (jaarrekening)
- Kadernota's en begrotingen van Rheden, Lingewaard en Overbetuwe
- Benchmarks op de verschillende beleidsdomeinen vergelijking op basis van openbare, gestandaardiseerde data. Data aangeleverd door gemeenten (lv3) en publiek toegankelijk gemaakt via [waarstaatjegemeente.nl](https://www.waarstaatjegemeente.nl). Vergelijking met gemiddelde grootteklasse, Lingewaard en Overbetuwe
- Ambtelijke gesprekken

Context financieel

Uitgangspunt kadernota's 2024

Overbetuwe

	(bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
Meerjarenperspectief Kadernota 2024		-2.351	-93	-7.623	-8.540
a. Niet toewijzen van inflatie voor 40%		800	800	800	800
b. Kapitaallasten op 80%		100	100	100	100
c. Temporiseren structurele uitgaven 2024		500			
Structureel perspectief Kadernota 2024		-951	807	-6.723	-7.640

	(bedragen x € 1.000)	2024	2025	2026	2027
Meerjarenperspectief Kadernota 2024		-951	807	-6.723	-7.640
Incidentele lasten en baten		985	75	0	0
Structureel perspectief Kadernota 2024		34	882	-6.723	-7.640

Rheden

Meerjarig perspectief (x € 1 miljoen)	2023	2024	2025	2026	2027
Begrotingssaldi volgens 1e berap 203 en Kadernota 2024	-1,0	-9,0	-8,5	-12,6	-12,0
Effect meicirculaire:					
ontwikkeling algemene uitkering	1,4	4,7	4,6	2,5	4,5
verhoging lastenkant (uitstel besparing jeugd)		-0,2			
te ramen spuk buurtsportcoaches	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
al geraamde inkomsten	-1,4	-1,5	-1,5	-1,3	-1,3
effect op begrotingssaldo:	0,2	3,2	3,3	1,4	3,4
Geactualiseerd financieel perspectief	-0,8	-5,8	-5,2	-11,2	-8,6

Lingewaard

MEERJARENBEGROTING 2023-2027	Investering	2024	2025	2026	2027
Saldo MJB		432.600	449.900	-988.100	-1.786.100
Ontwikkelingen bestaand beleid					
Voorzieningen		-1.678.000	-1.678.000	-1.678.000	-1.678.000
Gemeentelijk Mobiliteitsplan		0	0	0	0
Integraal Huisvestingsplan Onderwijs	14.600.000	-1.392.000	-1.392.000	-1.574.000	-506.000
Omgevingswet		-200.000	-200.000	-50.000	
Subtotaal Ontwikkelingen bestaand beleid	14.600.000	-3.270.000	-3.270.000	-3.302.000	-2.184.000
Ontwikkelingen nieuw beleid					
Investeringen in					
* Huissen	36.973.000	0	-53.600	-53.600	-1.812.200
* Bemmelen	5.600.000	0	-275.000	-275.000	-425.000
* Haalderen	1.400.000	0	0	0	-100.000
* diverse kernen	800.000	0	0	-44.000	-44.000
Subtotaal Ontwikkelingen nieuw beleid	44.773.000	0	-328.600	-372.600	-2.381.200
Dekkingsplan					
Onroerend zaakbelasting		198.000	399.000	603.000	811.000
Toeristenbelasting		0	25.000	50.000	67.000
Verblijfsbelasting		0	0	100.000	100.000
Kosten ODRA		50.000	50.000	50.000	50.000
Bouwleges		200.000	200.000	300.000	300.000
WMO-budget		250.000	250.000	250.000	250.000
Inzet exploitatiereserve		750.000	750.000	750.000	750.000
Inzet stelpost prijsontwikkeling t.b.v. IHP		122.000	122.000	314.000	506.000
Incidentele dekking in begr. 2024 locatie gebonden kosten IHP		1.270.000	1.270.000	1.260.000	
Incidentele dekking in begr. 2024 omgevingswet		200.000	200.000	50.000	
Subtotaal Dekkingsplan	0	3.040.000	3.266.000	3.727.000	2.834.000
Saldo meerjarenbegroting 2024-2027	59.373.000	202.600	117.300	-935.700	-3.517.300

Wat zien we?

- Zowel Lingewaard als Overbetuwe laten in de kadernota een **sluitend meerjarenperspectief zien voor 2024 en 2025. Voor 2026 en 2027 geldt dit niet**, voor deze jaren is een tekort voorzien.
- Dit sluit aan op het recente **VNG-begrotingsadvies** om realistisch te begroten en voor de jaren 2026 en verder eventuele tekorten zichtbaar te maken.
- Ook Rheden volgt deze lijn blijkens de memo *Op naar een sluitend meerjarenperspectief*: "De focus in de komende twee maanden ligt op het realiseren van een sluitend structureel begrotingsresultaat in de programmabegroting 2024-2027, primair gericht op 2024 en in tweede instantie op 2025."
- Let wel... **Lingewaard en Overbetuwe hebben in de kadernota maatregelen getroffen om voor 2024 en 2025 tot een sluitend beeld te komen. Ook hun financiële startpositie was, net als voor Rheden, voor die jaren niet sluitend.** Rheden heeft in de kadernota geen maatregelen opgenomen waardoor het uiteindelijk financieel beeld verschilt.
- **Maatregelen** die ze in hun kadernota's hebben opgenomen, zijn:
 - Niet geheel toekennen/doorberekenen van inflatiecorrectie. (Overbetuwe)
 - Een deel van de geraamde kapitaallasten niet opnemen voor de nu ingeplande jaren, dus investeringen meer spreiden over de jaren. Dit omdat de ervaring hen leert dat investeringen vertragingen oplopen. (Overbetuwe)
 - Het temporiseren van structurele uitgaven, omdat ze verwachten dat deze later uitgegeven gaan worden omdat ze tijd nodig hebben om bijvoorbeeld nieuwe medewerkers aan te trekken en het nieuwe beleid uit te voeren. (Overbetuwe)

Wat zien we?

- Verhogen van de OZB. (Lingewaard)
- Verhogen/kostendekkend maken toeristenbelasting. (Lingewaard)
- Invoeren verblijfsbelasting. (Lingewaard)
- Op basis van de jaarrekening is gekeken welke budgetten al meerdere jaren een onderbenutting laten zien. (Lingewaard)
Na een analyse van deze budgetten is gekomen tot een reductie van de budgetten:
 - Hogere opbrengsten bouwleges
 - Lagere kosten ODRA
 - Lagere WMO-kosten (door meer inzet op voorliggend veld, minder maatwerkvoorzieningen)
- Inzet van de exploitatiereserve met het oog op de reservepositie die hoger is dan het beleidsmatig uitgangspunt. (Lingewaard)
- Inzet stelpost prijsontwikkeling als dekking voor het IHP (onderwijs). (Lingewaard)
- Opdracht voor begroting 2024 om incidentele dekking te bieden voor incidentele kosten IHP. (Lingewaard)
- Opdracht voor begroting 2024 om incidentele dekking te bieden voor incidentele kosten Omgevingswet. (Lingewaard)

Financiële kengetallen (Rheden begroting 2023)

Weerstandratio			Begroting 2023			
Totale weerstandscapaciteit			€ 14.172.459			
Risicoprofiel			€ 6.350.000			
Weerstandratio			2,2			
Kengetallen:	R 2021	GB 2022	B 2023	B 2024	B 2025	B 2026
Netto schuldquote	66%	91%	97%	111%	128%	142%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor						
alle verstrekte leningen	62%	87%	93%	107%	124%	138%
Solvabiliteitsratio	19%	16%	15%	14%	13%	10%
Structurele exploitatieruimte	1,80%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Grondexploitatie	0,18%	1,60%	1,60%	2,40%	1,70%	-3,00%
Belastingcapaciteit	90%	90%	92%	92%	92%	92%

Financiële kengetallen (Lingewaard en Overbetuwe)

Lingewaard

Ratio weerstandsvermogen	
Beschikbare weerstandscapaciteit	€ 25.215.000
Benodigde weerstandscapaciteit	€ 7.255.685
Ratio weerstandsvermogen	3,4

Overbetuwe

(Bedragen x € 1.000)	Begroting 2023
Risico's	4.586
Eenmalige weerstandscapaciteit	18.636
Ratio	4,1

Financiële kengetallen	Gelders	Kengetal	Categorie	Categorie	Categorie
	gemiddelde	Lingewaard	A	B	C
1.a. Netto schuldquote	66%	41%	<90%	90-130%	>130%
1.b. Netto schuldquote gecorrigeerd voor leningen	58%	36%	<90%	90-130%	>130%
2. Solvabiliteitsratio	30%	35%	>50%	20-50%	<20%
3. Grondexploitatie	7%	3,02%	<20%	20-35%	>35%
4.a Structurele exploitatieruimte Begr	0,93%	0,09%	> 0%	0%	< 0%
4.b Structurele exploitatieruimte MJB	0,35%	-0,56%	> 0%	0%	< 0%
5. Belastingcapaciteit	103%	102,28%	<95%	95-105%	>105%

Kengetallen	Realisatie	Begroting				
	2021	2022	2023	2024	2025	2026
1a. Netto schuldquote	81,6%	114,1%	125,9%	120,0%	113,4%	121,8%
1b. Netto schuldquote gecorr. voor alle verstrekte leningen	74,1%	105,4%	117,8%	112,0%	105,5%	113,5%
2. Solvabiliteitsratio	23,0%	21,5%	18,5%	19,4%	21,6%	19,5%
3. Grondexploitatie	1,8%	4,1%	3,8%	3,7%	3,7%	3,9%
4. Structurele exploitatieruimte	5,1%	0,2%	0,1%	1,9%	3,4%	-4,2%
5. Gemeentelijke belastingcapaciteit	86,6%	83,8%	75,6%	79,2%	79,9%	80,6%

Wat zien we?

- Rheden **weerstandsvormogen** voor 2023 categorie uitstekend (ratio 2,2). **Hierop voor 2023 geen risico, maar meerjarenperspectief voor weerstandsvormogen niet in beeld in de begroting.** Weerstandsvormogen Rheden voor 2023 lager dan Lingewaard en Overbetuwe. Dit biedt hen meer financiële ruimte voor incidentele uitgaven en heeft positief effect op solvabiliteit.
- Rheden **schuldquote** 2023 categorie B (97/93%, medium risicovol). Neemt in 2026 toe tot 142/138%, categorie C (meest risicovol). **Hierop meerjarig risico.** De toename lijkt te komen door de investeringen die voor 2023 en verder begroot zijn waarvoor kredieten nodig zijn. Het investeringsplan in de begroting (incl. 2022) laat een totaal aan krediet zien van € 129.741mln. Lingewaard en Overbetuwe hebben in 2023 een schuldquote van 41/36% resp. 126/118% en in 2026 70/66% resp. 122/114% (categorie A resp. B). Lingewaard daarmee veel lagere quote. Overbetuwe beperkt lager, wel in categorie B, waarbij de quote van Overbetuwe de komende jaren afneemt.
- Ten aanzien van de voorziene investeringen, hebben wij de vraag in welke mate de **planning realistisch** is. Bij veel gemeenten zien we dat deze investeringsprojecten vaak vertraging oplopen. Onderzoeken of de planning realistisch is en daar zo nodig de planning op aanpassen, kan ertoe leiden dat de investeringen meer verspreid raken over de jaren wat tot financiële ruimte oplevert.
- **Solvabiliteitsratio** Rheden 15% in 2023, 10% in 2026. Daarmee is de solvabiliteit van Rheden aanzien lager dan die van Lingewaard 35/29% en nog steeds lager dan die van Overbetuwe (18,5/19,5%). **Hierop meerjarig risico; Rheden onderkent dit risico en speelt hierop in met de voorgenomen € 1mln in de begroting ter versterking van de financiële positie.**
- Rheden heeft een laag kengetal **grondexploitatie**, ook lager t.o.v. de andere gemeenten. **Hierop geen risico.** Laag percentage laat wel zien dat Rheden weinig gronden in exploitatie heeft en daar dus ook weinig inkomsten op kan genereren. (zie latere analyse baten Rheden).
- **Structurele exploitatieruimte** Rheden meerjarig 0%. **Hierop geen risico.** Lingewaard laat voor 2024 en verder een negatief percentage zien. Overbetuwe m.i.v. 2026. De **kadernota** Rheden laat zien dat de exploitatie onder druk komt te staan. Dit kan dit kengetal ook onder druk zetten.
- In de begroting 2023 is in de bijlage te zien dat Rheden **vastgoed** bezit (12 panden) waaraan geen maatschappelijke functie is gekoppeld.

Analyse baten

Baten jaarrekening

Baten (voor mutaties reserves)						
		2020		2021		2022
	Rheden	25.000 - 5	Rheden	25.000 - 5	Rheden	25.000 - 5
Algemene uitkeringen GF (1)	1567	1384	1617	1412	1654	1436
Overige uitkeringen GF	243	221	322	295	551	459
Specifieke uitkering BUIG	428	347	373	275	341	232
Overige specifieke uitkeringen	20	41	71	53	50	143
Onroerendezaakbelastingen	195	227	213	240	215	245
Overige belastingen	12	19	14	21	19	24
Riool- & afvalstoffenheffing	229	217	220	229	222	226
Vergunningen & leges	170	211	178	234	171	237
Overige inkomsten	198	536	230	455	194	408
	3062	3203	3238	3214	3417	3410
Eenheid	€ per inwoner					

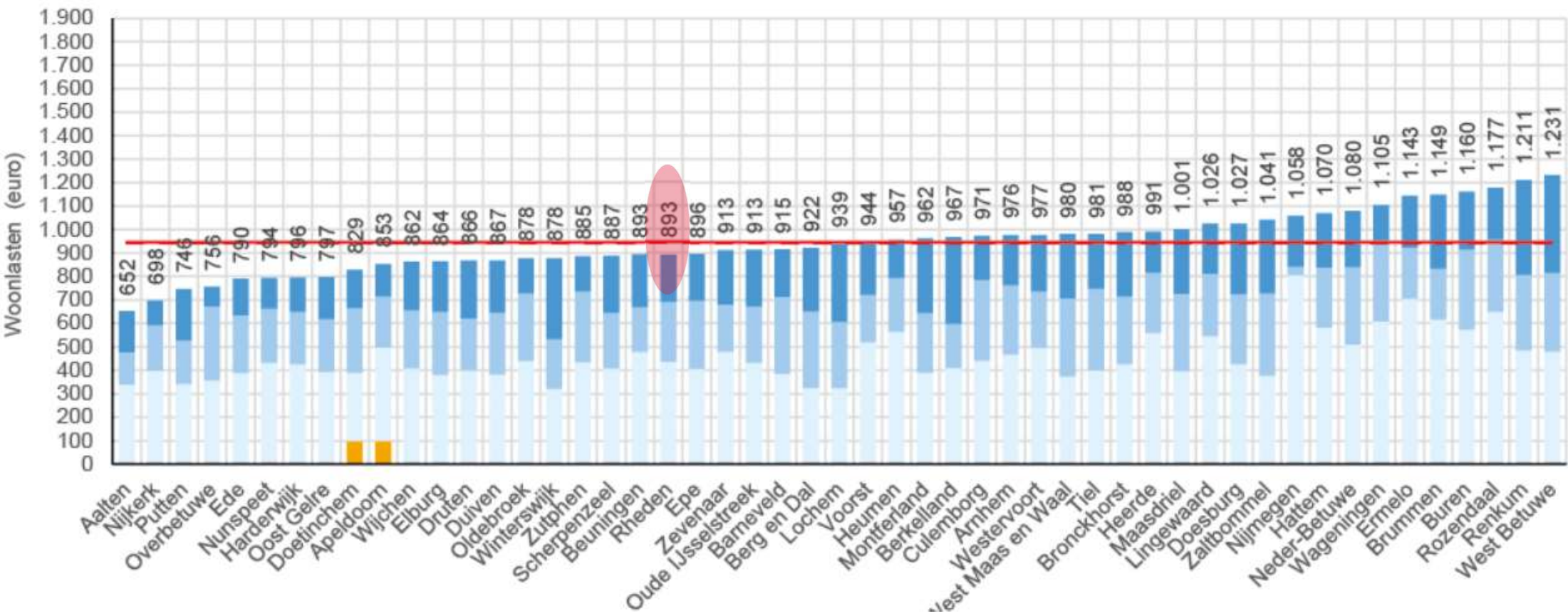
CBS, IV3

Blauw=meer baten per inwoner dan benchmark

Geel=minder baten per inwoner dan benchmark

Baten (voor mutaties reserves)							Baten (voor mutaties reserves)						
		2020		2021		2022			2020		2021		2022
	Rheden	Overbetu	Rheden	Overbetu	Rheden	Overbetu		Rheden	Lingewaa	Rheden	Lingewaa	Rheden	Lingewaa
Algemene uitkeringen GF (1)	1567	1260	1617	1277	1654	1304	Algemene uitkeringen GF (1)	1567	1259	1617	1272	1654	1299
Overige uitkeringen GF	243	204	322	287	551	426	Overige uitkeringen GF	243	144	322	258	551	387
Specifieke uitkering BUIG	428	281	373	210	341	170	Specifieke uitkering BUIG	428	246	373	197	341	152
Overige specifieke uitkeringen	20	4	71	8	50	118	Overige specifieke uitkeringen	20	16	71	25	50	110
Onroerendezaakbelastingen	195	159	213	172	215	180	Onroerendezaakbelastingen	195	256	213	268	215	269
Overige belastingen	12	8	14	10	19	11	Overige belastingen	12	11	14	11	19	12
Riool- & afvalstoffenheffing	229	149	220	172	222	170	Riool- & afvalstoffenheffing	229	192	220	202	222	220
Vergunningen & leges	170	196	178	238	171	275	Vergunningen & leges	170	165	178	194	171	225
Overige inkomsten	198	345	230	401	194	265	Overige inkomsten	198	456	230	590	194	298
	3062	2606	3238	2775	3417	2919		3062	2745	3238	3017	3417	2972
Eenheid	€ per inwoner						Eenheid	€ per inwoner					

COELO woonlasten Gelderland 2023

Wat zien we?

- Rheden heeft **meer baten uit algemene uitkering gemeentefonds, overige uitkeringen gemeentefonds en BUIG** dan de benchmark. In de begroting Rheden is rekening gehouden met de financiële consequenties van de herverdeling van de algemene uitkering. Rheden anticipeert op een toename van de BUIG-middelen (€ 1,5 mln). Vaak hangen aan hogere baten ook hogere lasten samen. (zie analyse lasten)
- Overige specifieke uitkeringen heeft Rheden het ene jaar meer, het andere jaar minder. Dat hangt samen met de aard van dit soort uitkeringen.
- Rheden heeft **minder baten uit ozb dan Lingewaard en gemiddelde grootteklasse. Rheden heeft meer baten uit ozb dan Overbetuwe.**
- Kijkend naar de **totale woonlasten (COELO) zit Rheden onder het gemiddelde.**
- **Overige belastingen**, zoals toeristenbelasting, heeft Rheden **minder** dan gemiddelde grootteklasse en **meer** dan Lingewaard en Overbetuwe.
- **Riool- & afvalstoffenheffing heeft Rheden meer/minder dan gemiddelde grootteklasse. En meer dan Lingewaard en Overbetuwe.** Deze heffing hangt samen met een gesloten exploitatie. Oftewel, de heffing mag niet aan andere doelen worden uitgegeven.
- **Rheden heeft minder baten uit vergunningen en leges** dan de benchmark. Bij Lingewaard is dit met ingang van 2021 (zie hun bijstelling in de kadernota). Deze post gaat niet alleen over bouwleges maar over alle leges dus ook die voor bijvoorbeeld paspoorten. Lagere baten kunnen voortvloeien uit een minder kostendekkende tarieven en bijvoorbeeld minder aanvragen van bouwvergunningen doordat er minder bouwinitiatieven zijn. In gesprekken wordt aangegeven dat Rheden inderdaad minder bouwinitiatieven kent. We bevelen aan de kostendekkendheid van de tarieven te onderzoeken.
- Overige inkomsten heeft Rheden minder dan de benchmark. Hieronder valt de grondexploitatie. Rheden heeft weinig inkomsten uit grondexploitaties (zie ook financiële kengetal grondexploitatie). Hierop is overigens weinig bijstelling mogelijk of je moet middelen hebben om bijvoorbeeld gronden te verwerven.

Analyse lasten

Lasten jaarrekening

Lasten (voor mutatie reserves)						
		2020		2021		2022
	Rheden	25.000 - 5	Rheden	25.000 - 5	Rheden	25.000 - 5
Bestuur	522	580	655	639	644	741
Veiligheid	92	91	97	97	93	104
Verkeer & vervoer	98	158	114	159	117	165
Economie	7	68	10	80	14	59
Onderwijs	98	116	113	124	131	128
Sport, cult. & recr.	204	234	223	246	222	255
Participatie	732	602	688	526	772	550
MO & jeugdzorg	827	680	831	706	851	753
Vksgzhd & milieu	278	285	272	295	278	294
Volkshsvstng, RO & SV	100	228	103	237	118	259
	2958	3042	3106	3109	3240	3308
Eenheid	€ per inwoner					

CBS, IV3

Blauw=minder lasten per inwoner dan benchmark

Geel=meer lasten per inwoner dan benchmark

Lasten (voor mutatie reserves)						
		2020		2021		2022
	Rheden	Overbetu	Rheden	Overbetu	Rheden	Overbetu
Bestuur	522	592	655	703	644	784
Veiligheid	92	80	97	83	93	89
Verkeer & vervoer	98	99	114	111	117	111
Economie	7	13	10	37	14	59
Onderwijs	98	114	113	119	131	133
Sport, cult. & recr.	204	185	223	185	222	235
Participatie	732	442	688	378	772	419
MO & jeugdzorg	827	793	831	739	851	782
Vksgzhd & milieu	278	209	272	209	278	216
Volkshsvstng, RO & SV	100	86	103	125	118	72
	2958	2613	3106	2689	3240	2900
Eenheid	€ per inwoner					

Lasten (voor mutatie reserves)						
		2020		2021		2022
	Rheden	Lingewaa	Rheden	Lingewaa	Rheden	Lingewaa
Bestuur	522	495	655	585	644	568
Veiligheid	92	81	97	89	93	94
Verkeer & vervoer	98	116	114	125	117	131
Economie	7	103	10	298	14	85
Onderwijs	98	87	113	87	131	100
Sport, cult. & recr.	204	186	223	207	222	216
Participatie	732	452	688	393	772	427
MO & jeugdzorg	827	614	831	637	851	683
Vksgzhd & milieu	278	248	272	252	278	264
Volkshsvstng, RO & SV	100	123	103	167	118	142
	2958	2505	3106	2840	3240	2710
Eenheid	€ per inwoner					

Wat zien we?

- Meer/minder lasten op **bestuur** dan gemiddelde grootteklasse, minder dan Overbetuwe en meer dan Lingewaard. **Geen nadere analyses nodig.**
- Meer/minder lasten op **veiligheid** dan gemiddelde grootteklasse en Lingewaard, iets meer dan Overbetuwe. **Geen nadere analyses nodig.**
- **Verkeer & vervoer** minder lasten dan gemiddelde grootteklasse en Lingewaard, meer/minder dan Overbetuwe. In gesprekken is aangegeven dat de onderhoudsniveaus in eerdere jaren naar beneden zijn bijgesteld wat leidt tot minder lasten. **Geen nadere analyses nodig.**
- **Rheden geeft minder uit aan economie dan de benchmark.** In 2022 €14 per inwoner t.o.v. €59 en €85. De benchmark geeft hieraan ruim 4 tot 6 keer meer uit. In gesprekken wordt aangegeven dat niet zozeer een recente, expliciete afweging aan te grondslag ligt. Veeleer is dit budget historisch bepaald. In een volgende slide gaan we verdiepend in op economie aan de hand van een paar indicatoren, vooral t.a.v. arbeidsmarkt.
- Meer/minder lasten **onderwijs** en **sport/cultuur/recreatie** dan benchmark. **Geen nadere analyse nodig.**
- **Ten opzichte van benchmark heeft Rheden meer lasten participatie, mo en jeugdzorg, oftewel sociaal domein.** Rheden geeft in 2022 per inwoner €772 uit aan participatie (baten BUIG: €341) en €851 aan mo en jeugdzorg. Bij gemiddelde grootteklasse ligt dit op €550 en €753. Bij Lingewaard op €427 en €683. Bij Overbetuwe op €419 en €782. In een volgende slide gaan we verdiepend in op het sociaal domein.

Wat zien we?

- Minder lasten op **volksgezondheid & milieu** dan gemiddelde grootteklasse, meer dan Overbetuwe en meer dan Lingewaard. **Geen nadere analyses nodig.**
- Minder lasten op **Volkshuiv, RO & Sted. Vern.** dan gemiddelde grootteklasse en Lingewaard. Meer/minder dan Overbetuwe. In gesprekken wordt aangegeven dat Rheden niet veel eigen capaciteit heeft op gebiedsontwikkelingen wat zich vertaalt in deze lasten. De afgelopen jaren is het aantal afgegeven bouwvergunningen beperkt. In het fysieke domein landen op dit moment grote transitie. Met name de woningbouwopgave, de energietransitie, klimaatadaptatie en de Omgevingswet. Dit kan leiden tot een vraag naar meer middelen. **Geen nadere analyses nodig.**

Verdiepend economie- arbeidsmarkt

Huishoudens met laag ink...

1e 10%-groep

10,0% * 7,7% *

Rheden 25.000 - 50.000

CBS | 2021 | *Voorlopig

Huishoudens met hoog in...

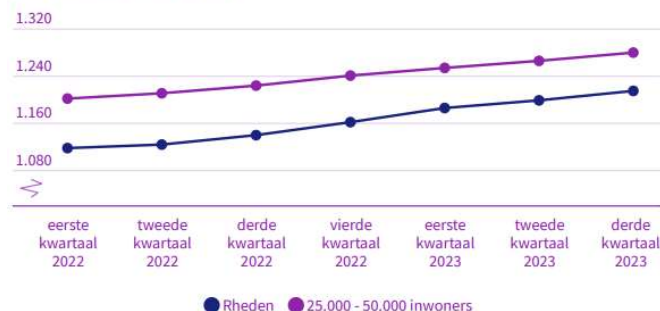
10e 10%-groep

8,0% * 9,8% *

Rheden 25.000 - 50.000 i.

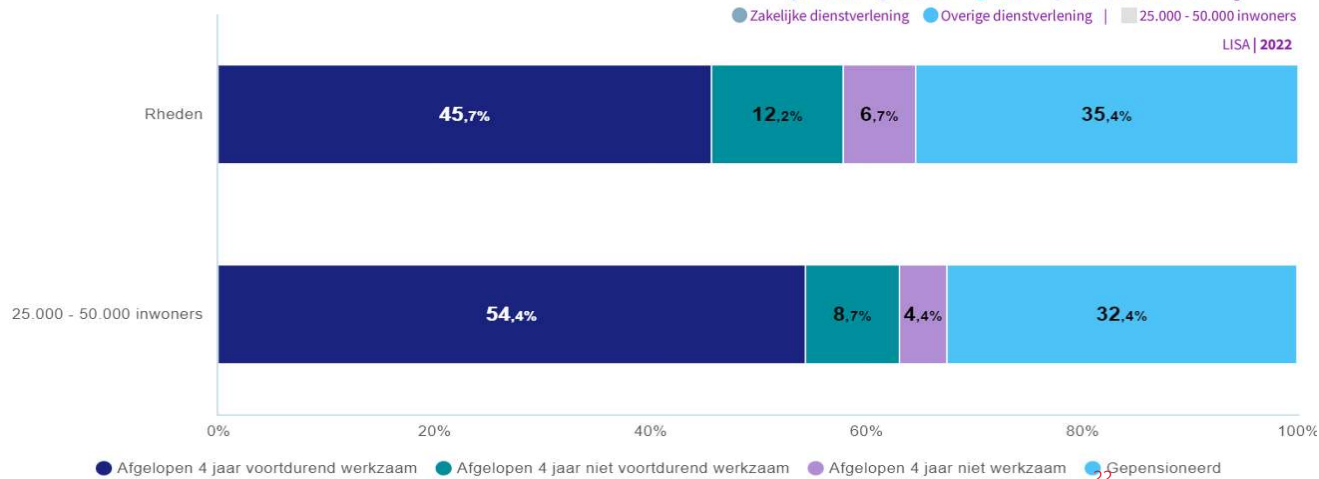
CBS | 2021 | *Voorlopig

Ontwikkelingen vestigingen per 10.000 inwoners

Handelsregister KVK | 1e kwartaal 2022 - 3e kwartaal 2023

Arbeidsmarktaandeelname - Rheden, %

CBS - Sociaal-economische status | 2021

Beroepsbevolking naar opleidingsniveau

Rheden

25.000 - 50.000 inwoners

0% 20% 40% 60% 80% 100%

Laag Middelbaar Hoog

Banen naar sector Rheden

LISA | 2022

Banen

aantal per 1.000 inwoners van 15-74 jaar

Rheden

25.000 - 50.000 inwoners

Verkloosheid

CBS | 2021

Werkloze jongeren

CBS | 2018 - 2022

2%

Rheden

1%

25.000 - 50.000...

CBS | 2021

Werkloosheid

3,7%

Rheden

3,1%

25.000 - 50.000 inwoners

CBS | 2022

Wat zien we?

- Het **aandeel hoogopgeleiden in de beroepsbevolking is hoger** dan de gemiddelde grootteklasse.
- Het **aantal banen** per 1000 inwoners (15-74 jaar) ligt **lager**.
- De ontwikkeling van het **aantal vestigingen** (bedrijven) volgt de **stijgende trend** van de gemiddelde grootteklasse maar ligt wel **lager**.
- De **werkloosheid** volgt de **dalende trend** van de gemiddelde grootteklasse maar ligt wel **hoger**.
- Het percentage **werkloze jongeren** is **hoger**.
- Het aandeel huishoudens met een **laag inkomen** is **hoger** dan de gemiddelde grootteklasse. Het aandeel huishoudens met een **hoog inkomen** ligt **lager**.
- De **arbeidsmarktdeelname** in de afgelopen 4 jaar ligt **lager**. 18,7% heeft niet voortdurend gewerkt of is geheel niet werkzaam geweest. Tegenover 13,1% bij de gemiddelde grootteklasse. (Lingewaard: 9,9%) (Overbetuwe: 11%)
- Meerdere beleidsdomeinen hebben invloed op werkgelegenheid, arbeidsmarkt en arbeidsmarktdeelname en bedrijvenvestigingen en groei. Niet alleen economie, maar bijvoorbeeld ook werk en inkomen, ruimte en bereikbaarheid. We hebben wel de vraag of de inzet op economie in combinatie met arbeidsmarkt(deelname) proportioneel is gelet op de weergegeven indicatoren. Dit verdient in onze ogen **verdiepend onderzoek**. (zie ook sociaal domein, specifiek participatie)

Verdiepend sociaal domein

Begroting 2023 – Lasten taakvelden	Rheden	Lingewaard	Overbetuwe
6.1+6.2 Samenkracht en burgerparticipatie + toegang en eerstelijnsvoorzieningen	4.447	6.876	9.972
6.3 Inkomensregelingen	18.878	10.247	11.751
6.4+6.5 Begeleide participatie + arbeidsparticipatie	9.758	5.338	4.857
6.6 Maatwerkvoorzieningen WMO	2.640	3.873	3.185
6.71 Maatwerkdienstverlening 18+	14.713	8.200	7.364
6.72(+6.73+6.74) Maatwerkdienstverlening 18- (Voor Lingewaard niet zeker of 6.73/74 zijn meegenomen.)	16.114	11.068	15.003
6.82 Geëscaleerde zorg 18-	200	1.667	1.061
<i>Totaal</i>	<i>66.750</i>	<i>47.269</i>	<i>53.193</i>

Totaal re-integratievoorzieningen aantal per 1.000 inwoners van 15-74 jaar

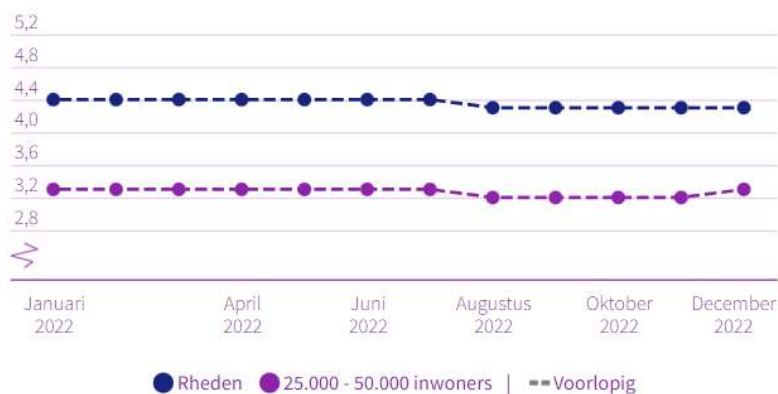
20 * **17 ***
Rheden 25.000 - ...

CBS | Dec 2022 | *Voorlopig

Huishoudens met bijstandsuitkeringen

% t.o.v. totaal huishoudens

Kinderen in uitkeringsgezinnen

Huishoudens met bijstand t.o.v. alle huishoudens

4,3% **3,3%**
Rheden 25.000 - ...

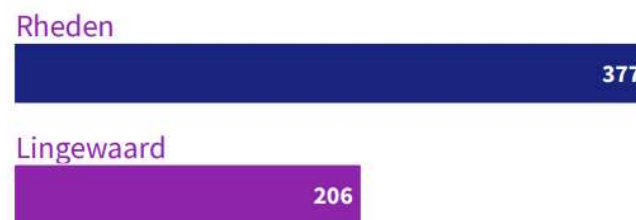
cbs_reint | Dec 2022

CBS | 2017 - 2021

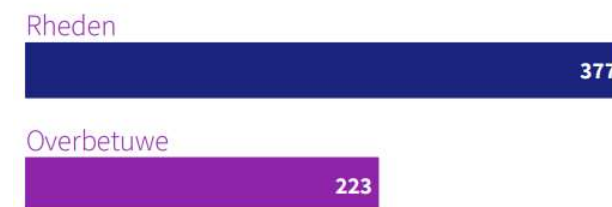
Personen met bijstandsuitkeringen per 10.000 inwoners

Personen met bijstandsuitkeringen per 10.000 inwoners

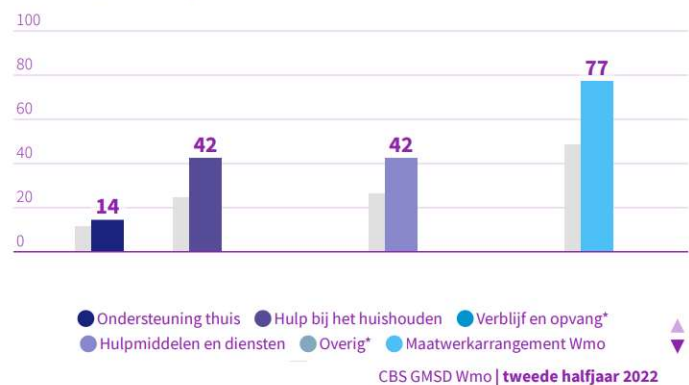
Personen met bijstandsuitkeringen per 10.000 inwoners

Unieke cliënten per Wmo-categorie Rheden, aantal per 1.000 inwoners

Unieke cliënten per Wmo-categorie Rheden, aantal per 1.000 inwoners

Cliënten met dagbesteding per 1.000 inwoners doelgroep

Cliënten met begeleiding per 1.000 inwoners doelgroep

Gerealiseerde uitgaven Wmo-maatwerkarrangementen x €1.000 per 1.000 inwoners

Jongeren met jeugdhulp % van jongeren tot 18 jaar

Jongeren met jeugdhulp % van jongeren tot 18 jaar

Jongeren met jeugdhulp % van jongeren tot 18 jaar

Cliënten met dagbesteding per 1.000 inwoners doelgroep

Cliënten met begeleiding per 1.000 inwoners doelgroep

Gerealiseerde uitgaven Wmo-maatwerkarrangementen x €1.000 per 1.000 inwoners

Wet langdurige zorg per 10.000 verzekerden

Geestelijke gezondheidszorg per 10.000 verzekerden

Medisch-specialistische zorg per 10.000 verzekerden

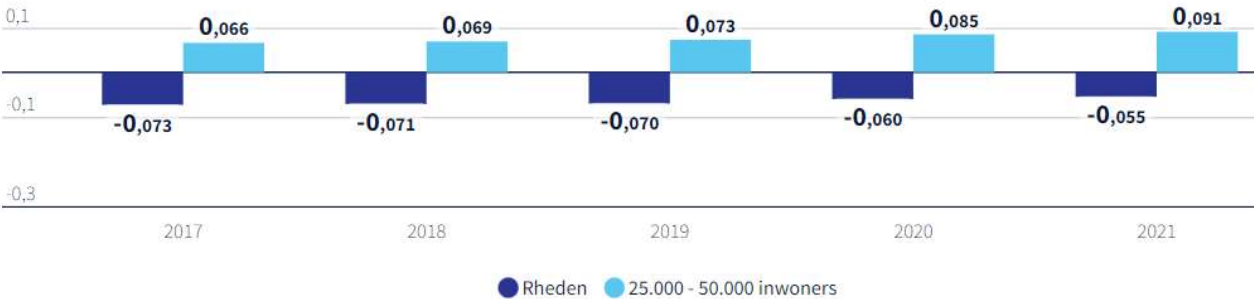
Wat zien we?

- **Op bijna alle indicatoren die kunnen leiden tot hogere lasten in het sociaal domein, wijkt Rheden af van de benchmark.** Dit geldt overigens ook voor andersoortig zorggebruik, zoals Wlz
- Dit is terug te zien in het totaal op de taakvelden in de **begroting 2023: € 66.750.00 aan lasten sociaal domein t.o.v. € 47.269.000 Lingewaard en € 53.193.000 Overbetuwe.**
- **Voor samenkracht, burgerparticipatie, toegang en eerstelijnsvoorzieningen liggen de lasten lager.** Binnen deze taakvelden vallen vaak de lasten die samenhangen met preventie en algemene voorzieningen alsook lichte vormen van begeleiding en ondersteuning door of via de toegang. Het verdient nadere studie wat deze lagere lasten verklaart en wat de impact is van minder uitgaven aan dit onderdeel van het sociaal domein.
- Rheden heeft een benchmarkonderzoek laten uitvoeren naar de formatie van de teams Jeugd, WMO (samen de toegang) en team beleid van de afdeling Samenleving waaruit blijkt dat de **hogere lasten niet te verklaren zijn door hogere kosten voor de eigen organisatie** (memo Berenschot Samenleving). Begrote directe personele kosten bij jeugd 56% lager t.o.v. referentiegemeenten en bij WMO 10% lager. Overheadpercentage is ook relatief laag (jeugdhulp 53% lager, WMO 38% lager).

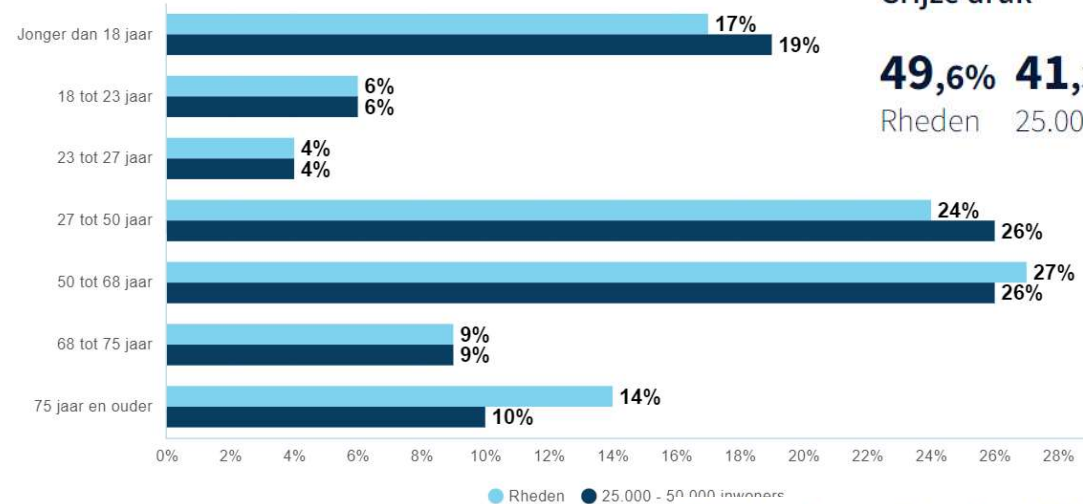
Wat zien we?

- We hebben gekeken of en hoe Lingewaard en Overbetuwe expliciet sturen op de **financiële beheersbaarheid van het sociaal domein**. Lingewaard heeft daartoe een taskforce sociaal domein ingesteld, heeft maatregelen getroffen en deze (deels) vertaald naar een financiële doelstelling en heeft beheersbare kosten in het sociaal domein als expliciet doel in de begroting opgenomen. Overbetuwe heeft met het beleidsplan sociaal domein als een van de doelen geformuleerd: Voorzieningen en ondersteuning zijn betaalbaar, toegankelijk en kwalitatief goed. In het plan zitten meerdere maatregelen die ook moeten leiden tot beheersbare kosten. Dat komt ook terug in de monitoring en in de begroting zijn de effecten van de maatregelen en investeringen die nodig zijn om de kosten van de Wmo en Jeugdzorg terug te brengen financieel vertaald.
- **Sturen op de financiële beheersbaarheid heeft impact op de vorm en omvang van de zorg en ondersteuning die wordt geboden en die inwoners vaak ook zullen merken.** Zo is bij gemeenten te zien dat de verordening wordt bijgesteld (bijv. op algemeen gebruikelijke voorzieningen, scherper normenkader huishoudelijke hulp etc.), wordt gezocht naar alternatieve vervoersvoorzieningen, wordt o.a. hulp bij huishouden en dagbesteding als algemene voorzieningen aangeboden,
- Rheden zet maatregelen in die ook bij andere gemeenten worden ingezet. Zoals doorbraakmethode, inzet algemene voorzieningen etc. Door raad en college is **financiële beheersbaarheid (of een variant daarop) in het huidige beleid niet expliciet als doel geformuleerd**. Op dit moment wordt gewerkt aan een **nieuw koersdocument** dat in een interactief proces met stakeholders en inwoners wordt opgesteld. Doel hiervan is om meerjarige inhoudelijke keuzes te maken, politiek gelegitimeerd. In februari 2024 wordt het voorgelegd aan de raad. Het gewenste financieel kader is onderdeel van dit proces.
- De lasten sociaal domein waar Rheden mee te maken heeft, kunnen in onze ogen niet alleen worden verklaard door bijvoorbeeld het wel/niet expliciet sturen op financiële beheersbaarheid. In de volgende slide brengen we daarom indicatoren in beeld ten aanzien van **sociaaleconomische kenmerken** van Rheden.

Ontwikkeling SES-WOA score

Leeftijdsoopbouw - Rheden, %

Huishoudens met problematische schulden

7,7% **6,1%**
 Rheden 25.000 - ...

CBS | 2020

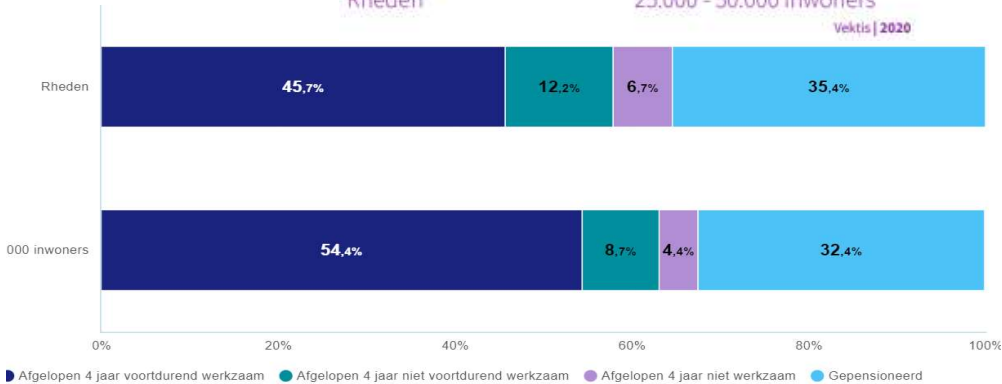
Grijze druk

49,6% **41,3%**
 Rheden 25.000 - ...

CBS | 2023

Arbeidsmarktaandeelname - Rheden, %

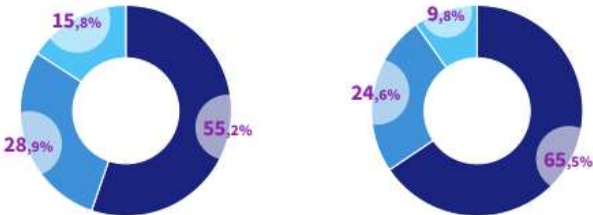
Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)

2,2% **1,6%**
 Rheden 25.000 - 50.000...

DUO/Ingrado | 2021

Woningen naar eigendom

Koop Corporatiehuur Overige huur

Wet langdurige zorg per 10.000 verzekerden

315 **211**
 Rheden 25.000 - 50.000 inwoners
 Vektis | 2020

CBS - Sociaal-economische status | 2021

Wat zien we?

- Wat leeftijdsopbouw heeft Rheden relatief **minder jongeren onder de 18 jaar** en vooral een **groter aandeel ouderen boven de 75 jaar. 14% t.o.v. 10%** gemiddelde grootteklasse. De grijze druk is dan ook hoger. Met name de groep van 75 jaar en ouder kan zorgen voor een groter beroep op de WMO. Maar natuurlijk ook op bijvoorbeeld de Wlz, wat zichtbaar is in de cijfers.
- **Voortijdig schooluitval ligt hoger dan bij gemiddelde grootteklasse met 2,2% t.o.v. 1,6%.**
- Ook het **aandeel huishoudens met problematische schulden ligt hoger.**
- **Arbeidsmarktdeelname ligt lager**, als eerder aangegeven.
- Het **aandeel koopwoningen ligt bijna 10 procentpunten lager** dan bij gemiddelde grootteklasse met 55,2% t.o.v. 65,5%. Het aandeel corporatiewoningen en overige huur liggen hoger.
- De sociaaleconomische status (SES-WOA) is een indicator om de maatschappelijke positie van personen of huishoudens te bepalen. De SES wordt doorgaans ontleend aan het opleidingsniveau of inkomen van mensen. De sociaal economische status heeft een sterke relatie met gezondheidsverschillen tussen gemeenten, wijken, of buurten. Het CBS heeft een SES-score ontwikkeld, die is gebaseerd op Welvaart, Opleiding en Arbeid (WOA). Voor elke gemeente, wijk en buurt is een gecombineerde score berekend op basis van gegevens over elk huishouden. Omdat de sociaaleconomische status van een wijk door meer kenmerken wordt bepaald dan alleen welvaart, opleidingsniveau en arbeidsverleden, is er gekozen voor de term 'SES-WOA score'. Het doel van de SES-WOA score is om inzicht te krijgen in de sociaaleconomische ontwikkelingen, de verschillen tussen de gebieden in de gemeente en de mogelijke kwetsbaarheid binnen wijken.
- Gemiddelde grootteklasse laat een SES-WOA score zien die boven het landelijk gemiddelde ligt. **Voor Rheden ligt de SES-WOA score onder het landelijk gemiddelde.** Net als bij gemiddelde grootteklasse verbetert deze score de afgelopen jaren. Het verschil tussen Rheden en gemiddelde grootteklasse blijft echter hetzelfde.
- Dergelijke indicatoren laten zien dat de hogere lasten sociaal domein in ieder geval deels verklaard worden door sociaaleconomische kenmerken van Rheden t.o.v. de benchmark. Of deze de hogere lasten geheel verklaren, vergt **meer onderzoek**. De indicatoren laten een beeld zien die in onze ogen eerder past bij een grotere gemeente. Daarom maken we in volgende slides een vergelijking met **gemiddelde grootteklasse 50.000-100.000**.

Lasten (voor mutatie reserves)						
		2020		2021		2022
	Rheden	50.000 - 100.000 inwoners	Rheden	50.000 - 100.000 inwoners	Rheden	50.000 - 100.000 inwoners
Bestuur	522	674	655	726	644	756
Veiligheid	92	105	97	111	93	112
Verkeer & vervoer	98	183	114	187	117	183
Economie	7	82	10	81	14	89
Onderwijs	98	136	113	143	131	149
Sport, cult. & recr.	204	276	223	286	222	284
Participatie	732	716	688	641	772	634
MO & jeugdzorg	827	809	831	820	851	848
Vksgzhd & milieu	278	286	272	295	278	289
Volkshsvstng, RO & SV	100	248	103	248	118	234
Eenheid	€ per inwoner					

Jongeren met jeugdhulp

% van jongeren tot 18 jaar

12,3

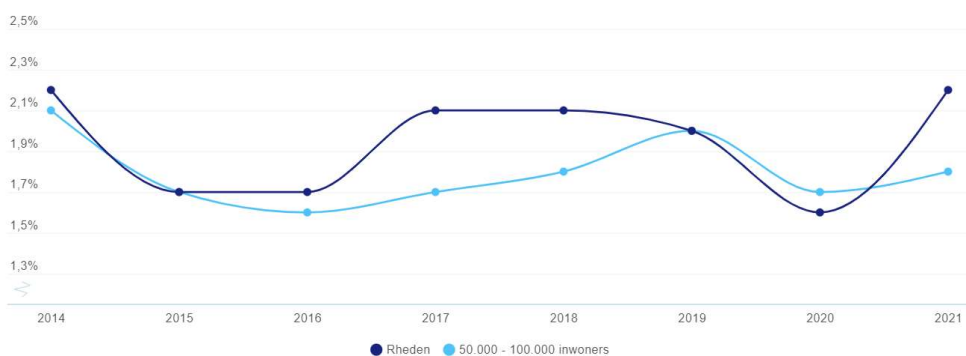
Rheden

11,0

50.000 - 100.000 inwoners

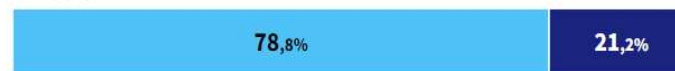
CBS | tweede halfjaar 2022

Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO) - Rheden, %

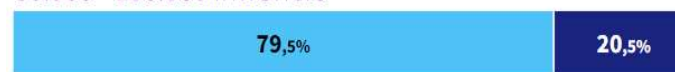

Huishoudens zonder en met zorg en ondersteuning Woningen naar eigendom

Rheden

50.000 - 100.000 inwoners

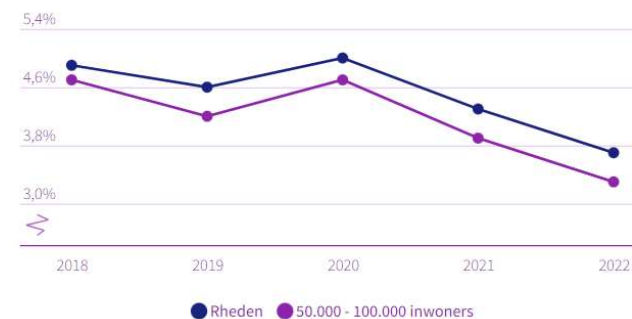

0% 20% 40% 60% 80% 100%

zonder voorzieningen met voorziening(en)

Werkloosheid

Huishoudens met laag in...

1e 10%-groep

10,0% *

Rheden

8,9% *

50.000 - 100.000 inwoners

CBS | 2021 | *Voorlopig

Huishoudens met hoog in...

10e 10%-groep

8,0% *

Rheden

9,5% *

50.000 - 100.000 inwoners

CBS | 2021 | *Voorlopig

Huishoudens met bijstandsuitkeringen

% t.o.v. totaal huishoudens

Personen met bijstandsuitkeringen

per 10.000 inwoners

Rheden

50.000 - 100.000 inwoners

32 Rheden 50.000 - 100.000 inwoners | == Voorlopig

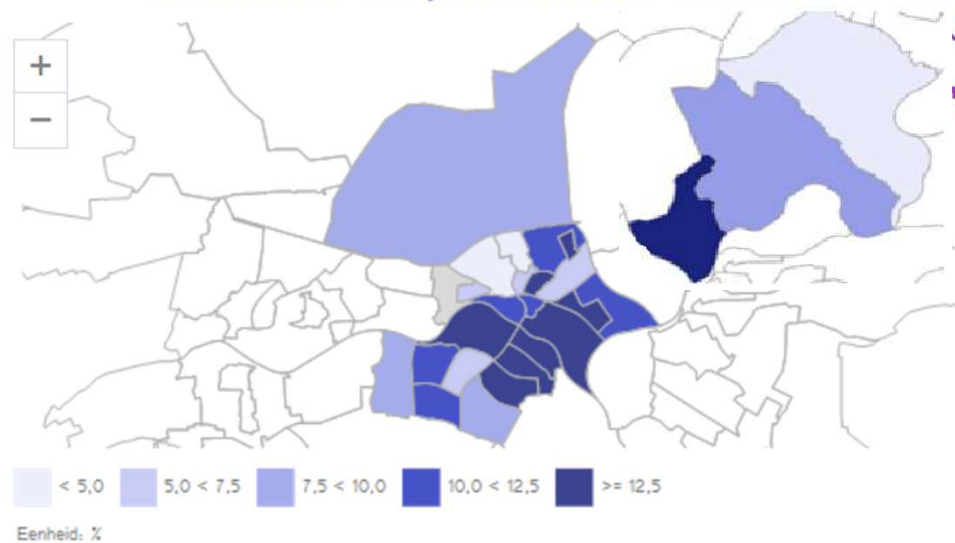
© TwynstraGudde

Wat zien we?

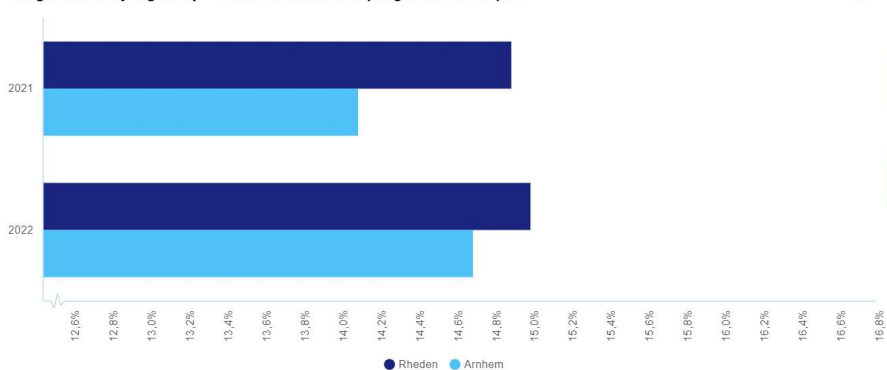
- **Rheden scoort op de weergegeven indicatoren gelijk aan of wijkt af van gemiddelde grootteklasse 50.000-100.000.**
- Ook de **SES-WOA score van Rheden ligt lager**. Gemiddelde grootteklasse 50.000-100.000 ligt in 2021 op +0,046. Rheden ligt op -0,055.
- Ook de **lasten sociaal domein liggen per inwoner hoger dan gemiddelde grootteklasse 50.000-100.000.**
- Dergelijke indicatoren laten zien dat de hogere lasten sociaal domein in ieder geval deels verklaard worden door sociaaleconomische kenmerken van Rheden t.o.v. gemiddelde grootteklasse 50.000-100.000. Of deze de hogere lasten geheel verklaren, vergt **meer onderzoek**.
- Rheden lijkt te maken te hebben met een **sociaaleconomische problematiek** die groter is dan verwacht mag worden gelet op de omvang van Rheden.
- Dit heeft Rheden zelf eerder ook geconstateerd in de *Memo Benchmarkonderzoek teams Samenleving*: "We kunnen daarnaast stellen dat de gemeente Rheden voor een deel ook te maken heeft met **grootstedelijke problematiek** vanwege de ligging naast de buurgemeente Arnhem. De wijk Arnhem-Oost is in 2022 een van de 20 wijken in Nederland die aangewezen is vanuit het Landelijk Programma Leefbaarheid en Veiligheid om door middel van dit programma om de wijk weer leefbaar en veilig te maken." Daarom gaan we op de volgende slide kort in op Arnhemse indicatoren.

Arnhem

Huishoudens met problematische schulden

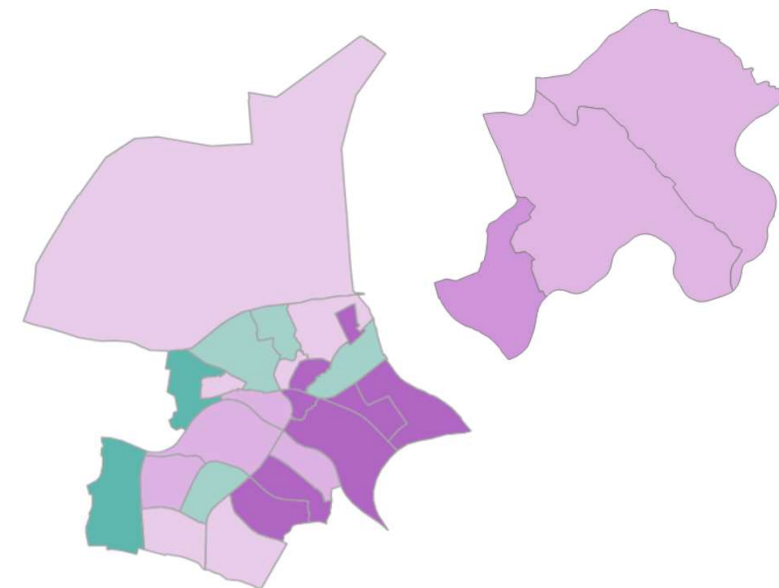
Jongeren met jeugdhulp - Gemeenten, % van jongeren tot 18 jaar

CBS - Indicatoren jeugdzorg in natura | 2021 - 2022

SES-WOA score per wijk: Arnhem

score

CBS | 2021

Personen met bijstandsuitkeringen per 10.000 inwoners

Jongeren met jeugdhulp % van jongeren tot 18 jaar

12,3 Rheden

12,3 Arnhem

Ontwikkeling SES-WOA score

score

CBS | 2017 - 2021

Wat zien we?

- **Arnhem kent een grotere sociaaleconomische problematiek. Het percentage jongeren met jeugdhulp Rheden is in de laatste meting (2^e half jaar 2022) hetzelfde als in Arnhem.** Over heel 2021 en 2022 bezien, heeft Rheden een hoger percentage jongeren met jeugdhulp dan Arnhem. 2021: Rheden 14,9%, Arnhem 14,1%. 2022: Rheden 15%, Arnhem 14,7%.
- Wat in gesprekken werd aangegeven, wordt onderschreven door de geografisch weergave schuldenproblematiek en SES-WOA score: **het lijkt alsof de grootstedelijke problematiek overloopt in Velp.**
- **Nader onderzoek** is nodig om deze hypothese te valideren.
- Arnhem zet met een gebiedsgericht programma in op de **versterking van Arnhem-Oost.**
- We bevelen aan om met Arnhem in gesprek te gaan om van elkaar te **leren** en om te verkennen of het mogelijk is om op onderdelen tot een **gezamenlijke aanpak** te komen.

Hoofdboodschap en aanbevelingen

Hoofdboodschap

- De financiële startpositie voor de kadernota's van Lingewaard en Overbetuwe laten net als Rheden een meerjarig financieel tekort zien. Verschil is dat in hun kadernota's al financiële maatregelen zijn opgenomen waardoor ze een uiteindelijk een sluitend financieel perspectief zien voor 2024 en 2025, niet voor 2026 en 2027.
- Uit de analyse van de baten en lasten en de door Lingewaard en Overbetuwe in de kadernota opgenomen maatregelen blijken mogelijke aangrijpingspunten om te komen tot meer inkomsten en lagere lasten.
- Deze vergen veelal wel politiek-bestuurlijke afweging. Denk aan het verhogen van de OZB. En aan de keuze om wel of niet politiek-bestuurlijk expliciet te gaan sturen op de financiële beheersbaarheid van het sociaal domein. Sturen op de financiële beheersbaarheid heeft impact op de vorm en omvang van de zorg en ondersteuning die wordt geboden wat inwoners vaak ook zullen merken.
- Los van dergelijke politiek-bestuurlijke afwegingen, lijkt Rheden een aanzienlijk grotere sociaaleconomische problematiek te hebben dan mag worden verwacht gelet op de omvang van de gemeente Rheden. Afhankelijk van verdiepende analyses, is dit een opgave die concernbreed, in samenwerking met alle betrokken beleidsdomeinen moet worden opgepakt.

Aanbevelingen

1. Weeg bestuurlijk en politiek af: **Wil je, als bestuur en politiek, expliciet sturen op de financiële beheersbaarheid van het sociaal domein? En accepteer je dat dit impact heeft op de vorm en omvang van de zorg en ondersteuning die wordt geboden.**
2. Zo ja, neem dat mee in het **nieuwe koersdocument** en werk dit daarin verder uit. Begin met het **financieel vertalen van maatregelen en interventies** in het sociaal domein. Breng verder in beeld of in voldoende mate wordt geïnvesteerd in preventie en algemene voorzieningen. Alsook een verdiepende analyse op de verschillende onderdelen van het sociaal domein en op basis daarvan in beeld brengen welke (aanvullende) genomen kunnen worden.
3. Breng verdiepend de **sociaaleconomische problematiek** in Rheden in beeld. Heeft Rheden daadwerkelijk te maken met een sociaaleconomische problematiek die groter is dan verwacht mag worden gelet op de omvang van Rheden en wat zijn daarvan de oorzaken? Spitst dit zich toe in specifieke gebieden of is dit verspreid over de hele gemeente? In welke mate kan de gemeente hierop invloed uitoefenen en vergt dit aanpassing van beleid en beleidsuitvoering? Oftewel, moet de gemeente wat anders gaan doen? En vanuit financieel perspectief: in welke mate verklaart deze problematiek geheel het grotere beroep op en hogere lasten voor het sociaal domein?
4. Afhankelijk van de analyse onder 3, ga met **Arnhem** in gesprek om van elkaar te **leren** en om te verkennen of het mogelijk is om op onderdelen tot een **samenwerking** te komen, aansluitend op hun **gebiedsgericht programma Arnhem Oost**.
5. Betrek bij de voorgaande stappen of de huidige aanpak vanuit economie nog steeds passend is met het oog op de Rhedense economie en arbeidsmarkt(deelname). Het ligt voor de hand om vanuit participatie en economie samen te werken ter versterking van de **sociaaleconomische kracht van Rheden**. Verken in navolging van de resultaten van de voorgaande stappen of het zinvol is te komen tot een concernbrede, gebiedsgerichte samenwerking. Dit hoeft niet vanzelfsprekend de inzet van extra eigen middelen te betekenen, maar noodzakelijk kan het afhankelijk van inhoud en aanpak wel zijn. Verken welke mogelijkheden er zijn om hiervoor fondsen aan te spreken (regio, provincie, Rijk). Bijvoorbeeld in het kader van arbeidsmarktbeleid.

Aanbevelingen

6. Weeg af of de maatregelen die in de kadernota's van Lingewaard en Overbetuwe staan, toepasbaar zijn voor Rheden. Deze maatregelen terughalend:
- **Niet geheel toekennen/doorberekenen van inflatiecorrectie:** Hierbij past de **kanttekening** dat dit een indirecte bezuiniging is die waarschijnlijk verspreid over alle beleidsdomeinen doorwerkt. Met veelal hogere lasten gepaard gaande met lagere baten door deze maatregel, kan dit invloed hebben op omvang en inhoud van beleid en beleidsuitvoering. Dit maakt expliciete besluitvorming, ook over mogelijke indirecte impact, noodzakelijk.
 - **Een deel van de geraamde kapitaallasten niet opnemen voor de nu ingeplande jaren, dus investeringen meer spreiden over de jaren.** Dit omdat de ervaring hen leert dat investeringen vertragingen oplopen: **Te overwegen en kan direct voor de begroting 2024 voordeel opleveren.** In veel gemeenten lopen investeringsprojecten vertraging op. Onderzoek of dit ook geldt voor Rheden, mede gelet op de omvang van het investeringsplan. Op dit punt reëel begroten en mogelijk daardoor lagere kapitaallasten begroten, creëert financiële ruimte. Deze maatregel zou ook een positief effect kunnen hebben op de schuldquote en solvabiliteitsratio.
 - **Het temporiseren van structurele uitgaven, omdat ze verwachten later uitgegeven gaan worden omdat ze tijd nodig hebben om bijvoorbeeld nieuwe medewerkers aan te trekken en het nieuwe beleid uit te voeren: Te overwegen en kan direct voor de begroting 2024 voordeel opleveren.** Dit gaat dus met name over nieuw beleid en beleidsintensivering. In het kader van **reëel begroten** ligt het verkennen van deze optie voor hand. Wel met een **kanttekening**. Rheden heeft echter al eerder stappen gezet in reëel begroten, dus de vraag is wel in welke mate dit daadwerkelijk tot financiële ruimte leidt.

Aanbevelingen

- **Verhogen van de OZB: Te overwegen en kan direct voor de begroting 2024 voordeel opleveren.** Dit vergt politiek-bestuurlijke afweging. Gemeenten verhogen de OZB of hebben deze eerder extra (bovenop inflatiecorrectie) verhoogd. Uit de analyse van de baten in vergelijkend perspectief is te zien dat Rheden met de OZB per inwoner minder inkomsten heeft en de woonlasten in Rheden onder het gemiddelde ligt. De **riool- & afvalstoffenheffing** is in Rheden hoger dan in Lingewaard en Overbetuwe. Overwogen kan worden te onderzoeken in welke mate er ruimte zit in de lasten ten grondslag liggend aan de riool- & afvalstoffenheffing. Deze ruimte zou eventueel kunnen worden ingezet om een eventuele stijging van de **woonlasten** (deels) te compenseren. Begroting 2023 laat op onderdelen afval en riolering voor alle jaren lagere lasten dan baten zien.
- **Verhogen/kostendekkend maken toeristenbelasting: Te overwegen en kan direct voor de begroting 2024 voordeel opleveren.** Hierbij merken we op dat dit breder getrokken moet worden door te kijken naar **het geheel aan vergunningen en leges**. In hoeverre zijn deze kostendekkend? Hieronder vallen niet alleen bouwleges maar bijvoorbeeld ook leges voor paspoorten.
- **Invoeren verblijfsbelasting: Te overwegen maar een mogelijk voordeel volgt in latere jaren.** Lingewaard wil dit gaan doen gekoppeld aan hun beleidsplan huisvesting arbeidsmigranten. Hieraan ligt derhalve een beleidsinhoudelijk uitgangspunt ten grondslag. En ze houden rekening met een voorbereidings- en implementatietijd. Inkomsten uit verblijfsbelasting voorzien zij daardoor in 2026 en verder.

Aanbevelingen

- **Op basis van de jaarrekening is gekeken welke budgetten al meerdere jaren een onderbenutting laten zien: Te overwegen en kan direct voor de begroting 2024 voordeel opleveren.** Hierbij past de **kanttekening** dat nadrukkelijk onderzocht moet worden of en waarom sprake is van onderbenutting. Nu korten terwijl al bekend is dat het budget later echt nodig is, leidt later weer tot een vraag naar extra middelen. Tevens heeft Rheden eerder ingezet op **realistisch begroten** waardoor er waarschijnlijk al minder 'lucht' in de begroting zit.
- Na een analyse van deze budgetten is gekomen tot een reductie van de budgetten:
 - **Hogere opbrengsten bouwleges: Te overwegen en kan direct voor de begroting 2024 voordeel opleveren.** Wel met een **kanttekening**. Het is de vraag of dit voor Rheden leidt tot extra inkomsten. Daarvoor zijn (meer) bouwinitiatieven nodig.
 - **Lagere kosten ODRA:** hierbij valt een **kanttekening** te plaatsen. Dit hangt sterk af van de wijze waarop de kosten t.a.v. de omgevingsdienst voorheen (realistisch) werden begroot. Er zijn namelijk ook genoeg gemeenten die te maken hebben met stijgende bijdragen aan hun omgevingsdienst. In algemene zin kan wel worden gekeken of en in welke mate (uitgaven aan) **verbonden partijen** een bijdrage kunnen leveren aan het oplossen van het financieel tekort.
 - **Lagere WMO-kosten (door meer inzet op voorliggend veld, minder maatwerkvoorzieningen): Te overwegen maar heeft pas later effect.** Deze keuze is afhankelijk van de politiek-bestuurlijke afweging t.a.v. het sociaal domein (zie aanbeveling 1). Dit is breder te trekken door **naast WMO ook naar jeugd** te kijken. Ook daar kan inzet van algemene voorzieningen/benutten voorliggend veld, helpen bij het verminderen van het beroep op maatwerkvoorzieningen. In de begroting 2023 voor Rheden is bijvoorbeeld ook als doel opgenomen: In 2023 heeft tenminste 80% van de jeugdige inwoners die ondersteuning krijgen uit de sociale basis geen of minder maatwerkvoorziening meer nodig. De bredere inzet op algemene voorzieningen met als doel het verminderen van het beroep op maatwerkvoorzieningen (WMO en jeugd) kan ook worden vertaald in een financiële doelstelling.

Aanbevelingen

- **Inzet van de exploitatiereserve met het oog op de reservepositie die hoger is dan het beleidsmatig uitgangspunt: Niet te overwegen** omdat Rheden niet over een exploitatiereserve beschikt. Nog los van het feit dat de schuldquote en de solvabiliteitsratio te nadelig zijn waardoor het minder/niet voor de hand ligt reserves hiervoor aan te wenden.
- **IHP Onderwijs** (inzet stelpost prijsontwikkeling als dekking voor het IHP en opdracht voor begroting 2024 om incidentele dekking te bieden voor incidentele kosten IHP): **Niet te overwegen**. Speelt niet in Rheden.
- **Opdracht voor begroting 2024 om incidentele dekking te bieden voor incidentele kosten Omgevingswet:** Mogelijkerwijs anticiperen ze op deze manier op middelen die vanuit het Rijk gaan komen t.b.v. Omgevingswet maar dit is niet expliciet zo benoemd. Het **Rijk** heeft inmiddels (**incidentele**) **middelen** toegezegd voor gemeenten voor de implementatie van de Omgevingswet. Voor zover deze niet reeds zijn verwerkt in de Meicirculaire en de nog te verschijnen Septembercirculaire, kan beter worden overwogen om anticiperend daarop een **stelpost** rijksmiddelen Omgevingswet op te nemen voor het te ontvangen (incidentele) bedrag. Vanzelfsprekend is overleg met de provincie raadzaam.

Aanbevelingen

7. Voor zover nog niet gebeurd, onderzoek de mogelijkheid om **vastgoed te verkopen** dat de gemeente nu nog in bezit heeft en dat niet maatschappelijk benut wordt en dat geen strategische functie (meer) heeft. Het gaat om het vastgoed dat nu onder kopje 'Overig vastgoed' opgenomen staat in het overzicht in de bijlage bij de begroting. Als het desbetreffende vastgoed wel maatschappelijk wordt benut, kan worden bekeken of die functie ook in ander vastgoed een plek kan krijgen. Sowieso geldt dat als het vastgoed maatschappelijk benut wordt, het in een andere categorie hoort te staan. De verkoop zorgt voor investeringsmiddelen en bespaart lasten.
8. Blijf inzetten op het **verbeteren van de solvabiliteit en de schuldquote**. Met de voorgenomen € 1mln in de begroting ter versterking van de financiële positie is hierin voorzien. Of deze versterking daadwerkelijk wordt gerealiseerd, is afhankelijk van de resultaten (jaarrekening). De weerstandsratio hangt nauw samen met de solvabiliteit en schuldquote. We zien in de begroting dat de weerstandsratio niet meerjarig in beeld wordt gebracht voor de doorlooptijd van de begroting. We raden aan dat wel te doen.
9. Het realiseren van een andere manier van werken, de implementatie van ruimtescheppende maatregelen en het doorvoeren van wijzigingen in beleid en organisatie die moeten leiden tot verbeteringen en besparingen, vergen vaak incidentele middelen (**transitie- en frictiekosten**). Mogelijkerwijs kan de dekking voor deze kosten worden gevonden in een combinatie van voorziene (tijdelijke) onderbenutting van middelen, ruimte in reserves en de opbrengsten uit de verkoop van vastgoed.

Bij TwynstraGudde werken adviseurs en managers aan veel van de grote en urgente thema's van deze tijd. Denk aan veiligheid, energie, klimaat, digitalisering, mobiliteit, duurzaamheid, financiën en gezondheid. We bieden onze opdrachtgevers binnen zowel de overheid als het bedrijfsleven unieke, werkbare oplossingen en brengen complexe projecten en programma's tot een goed einde. Iets creëren van blijvende waarde, daar gaan we voor. Daardoor hebben we een directe impact op (toekomstige) maatschappelijke en economische ontwikkelingen. En dus een grote impact op morgen.

Alle intellectuele eigendomsrechten met betrekking tot deze presentatie berusten bij TwynstraGudde. Niets uit deze presentatie mag worden vervoelvoudigd of openbaar gemaakt zonder schriftelijke toestemming van TwynstraGudde.

Impact op morgen.